

ความสัมพันธ์ของนิยายรักระหว่างปุรุวัสกับอูรวตี
ในศตปถพราหมณะกับกนิณรีชาคกในมหาวัสสุ

กนิณรีชาคกในมหาวัสสุ

มหาวัสสุ แปลว่าเรื่องราวที่ยิ่งใหญ่¹ เป็นคัมภีร์ทางพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทที่สำคัญมากเล่มหนึ่งในบรรดาคัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่แต่งเป็นภาษาสันสกฤต และเป็นคัมภีร์พุทธประวัติฉบับเก่าแก่ที่สุดด้วย เนื้อความในมหาวัสสุคงจะได้เค้ามาจากพระไตรปิฎก และได้รับอิทธิพลจากเนื้อเรื่องในปุราณะด้วย เฉพาะส่วนที่เป็นนิทานชาคกมีลักษณะคล้ายชาคกในภาษาบาลี ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่านิทานชาคกในภาษาบาลีเป็นต้นเค้าของนิทานชาคกในมหาวัสสุ แต่ชาคกบางเรื่องในมหาวัสสุไม่มีปรากฏในนิทานชาคกบาลีเหล่านั้นอย่างเช่นเรื่องกนิณรีชาคก เป็นต้น

ภาษาในมหาวัสสุเป็นภาษาสันสกฤตผสมภาษาปรากฤตซึ่งมักพบเสมอในวรรณคดีพุทธศาสนา และแต่งเป็นร้อยแก้วผสมกับคาถาซึ่งเป็นร้อยกรอง² เป็นที่น่าสังเกตว่าคาถาในนิทานชาคกในมหาวัสสุนั้นมีอายุเก่ากว่าร้อยแก้ว³ และมหาวัสสุนี้คงจะได้รับการประพันธ์ขึ้นหลังพุทธศักราช 200⁴

ก. กนิณรีชาคก กนิณรีชาคกเป็นชาคกที่แทรกอยู่ในเนื้อเรื่องตอนที่ 2

¹Bhikkhu Telwatte Rahula, A Critical Study of the Mahāvastu, (Delhi: Motilal Banarsidass, 1978), p. 1.

²Ibid., p. 16.

³Harizan, Literary History of Sanskrit Budhiam, (Delhi: Motilal Banarsidass, 1972), p. 18.

⁴Rahula, A Critical Study of the Mahāvastu, p. 16.

เรื่องที่ 5 ทว่าด้วยชีวประวัติของเจ้าชายสีหศักดิ์

นิทานชาดกในมหาวิศุเรื่องนี้ไม่ปรากฏในนิบาตชาดกของบาลี แต่ในนิบาต-
ชาดกบาลีมีเรื่องทีกล่าวถึงกนิษฐและกนิษฐีคือชาดกเรื่องจันทกนิษฐชาดก และภักลาติช-
ชาดก ซึ่งแสดงลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับตัวละครในเรื่องกนิษฐชาดก คือมีความรักใน
คูครองของตนและไม่ยอมพลัดพรากจากกัน ชาดกทั้งสองเรื่องนี้แม้จะกล่าวถึงกนิษฐ
และกนิษฐี แต่เนื้อเรื่องไม่เหมือนกนิษฐชาดกของสันสกฤต

1. ลักษณะคำประพันธ์ กนิษฐชาดกแต่งเป็นร้อยแก้วผสมร้อยกรอง คือมี
คาถาแทรก รูปเรื่องของกนิษฐชาดกมีลักษณะคล้ายคลึงกับนิทานชาดกเรื่องอื่น ๆ ใน
มหาวิศุทุกประการ กล่าวคือประกอบด้วยความที่กล่าวถึง "อุบัติเหตุ" หรือเหตุการณ์
บางอย่างที่เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าต้องทรงนำเรื่องในอดีตมาแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย
จากนั้นจึงตรัสเทศนาเรื่องกนิษฐี ตอนที่อุบัติเหตุเมื่อทรงเล่าเรื่องจบแล้ว พระพุทธองค์
ก็ทรงระบุตัวบุคคลในปัจจุบันว่าเป็นใครในอดีตชาติที่มีบทบาทในนิทานชาดกเรื่องนี้

2. เนื้อเรื่อง แม้ว่าเนื้อเรื่องของกนิษฐชาดกจะมีความแตกต่างจาก
นิยายรักระหว่างปुरुวิสัยกับอรุวิสัย แต่ทั้งสองเรื่องนี้ก็มีเค้าโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกัน
อันอาจจะเกี่ยวของกันในลักษณะที่เรื่องหนึ่งเป็นต้นเค้าให้อีกเรื่องหนึ่ง เรื่องราวใน
กนิษฐชาดกปรากฏดังนี้

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์ทรง
ไคพระนางอุไศธรามาด้วยความเหินอชากมิใช่หรือ" พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราไคนางอุไศธรามาด้วยความเหินอชากมิใช่เฉพาะใน
ชาตินี้เท่านั้น แม้ในชาติอื่น ๆ เราไคนางมาด้วยความเหินอชากอย่างสุดแสน
ด้วยพละกำลังอันยิ่งใหญ่และด้วยความวิริยอุตสาหะอย่างเต็มที่" ภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาค แม้ในชาติอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกันหรือ
พระเจ้าอา" พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้ในชาติอื่น ๆ ก็
เช่นกัน"

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในอดีตกาลนานมาแล้ว พระราชาผู้ทรงครองราชย์
๗ บุครหีสตินาปุระ ทรงพระนามว่า สุพาทู ทรงเป็นผู้บำเพ็ญบุญ มีพระนาม
โจงคัง ทรงพละกำลังอันยิ่งใหญ่ ทรงมั่งคั่ง ทรงมีสัตว์พาหนะมากมาย และทรง
เป็นจอมกษัตริย์แห่งนครจำนวนหกหมื่นนคร"

"พระองค์ทรงมีพระราชโอรสเพียงพระองค์เดียว พระนามว่า สุณู ทรงเป็น

หน้าสนิหเสนาหา ทรงพระสิริโฉมงดงาม ทรงบำเพ็ญคุณ มีพระนามโด่งดัง ทรง
คุณความดี ทรงเคารพรักพระราชมารดาพระราชมบิดา และพระเจ้าสุทโธทนะ
พระราชมบิดาไปรักษาให้ดำรงตำแหน่ง พระอัครราช

"พระองค์พร้อมด้วยเหล่าอำมาตย์ ทรงปกครองนครทั้งพื้นแผ่นดินที่เป็นของ
พระราชมบิดา"

"พระราชาสุทโธทนะทรงปลดเปลื้องภารกิจ และทรงพักผ่อนพระราชอิริยาบถ ณ
ปราสาทอนันตคาม เคนบนพระราชฐาน ในกาลครั้งนั้น พระราชาผู้ทรงเป็นมัครประ-
เทศเพื่อนบ้านกับพระเจ้าสุทโธทนะ ทรงพระนามว่า สัจจันทรินะ ทรงมีพระชนมายุเท่ากัน
ทรงมีพระยศเท่าเทียมกัน ทรงครองราชย์ ๗ นครสิ่งพระ ทรงเป็นผู้นำเพ็ญยศ
มีพระนามโด่งดัง ทรงพละกำลังอันยิ่งใหญ่ ทรงมั่งคั่ง และทรงมีสัตว์พาหนะมาก-
มาย

ในกาลครั้งนั้น พระราชาสัจจันทรินะ ไปรักษาพระเครื่องมอชฎีอันยิ่งใหญ่
พระองค์ตรัสว่า "เราจะบูชาดวงสว่างด้วยสัตว์ทุกชนิด" ทรงมีพระบัญชาแก่เหล่า
พรานไพรจำนวนมาก ให้อาศัยอยู่ในแควนแควนว่า "เราจะบูชาดวงสว่างด้วยสัตว์
ทุกชนิด" ครั้งนั้น พวกเจ้าจงนำสัตว์มีชีวิตทุกชนิดที่อาศัยอยู่บนบก ไม่ว่าจะเป็สัตว์
ไม่มีเท้า หรือมี 2 เท้า หรือมี 4 เท้า หรือมีเท้ามากมาถวาย มารวมกัน"

แม้หมู่ชาวประมง พระองค์ก็มีรับสั่งว่า "พวกเจ้าจงนำสัตว์น้ำทุกชนิดมาที่นี้ เรา
จะทำพิธีบูชาดวงสว่างด้วยสัตว์ทุกชนิด"

- ความปรารถนาของทวยเทพสำเร็จด้วยใจ
- ความปรารถนาของเจ้าผู้ครองแผ่นดินสำเร็จด้วยวาจา
- ความปรารถนาของคนรวยสำเร็จด้วยเวลาไม่นาน
- ความปรารถนาของคนจนสำเร็จด้วยการทำงาน

เพ็ญด้วยพระแสงพระราชาคำรัสของพระราชา เหล่าพรานไพร และหมู่ชาว
ประมงก็พากันนำสัตว์มีชีวิตประเภทต่าง ๆ ทั้งสัตว์น้ำและสัตว์บกมากมาย พระ
องค์ไปรักษาสร้างคอกใหญ่สำหรับขังสัตว์บก และไปรักษาขังสัตว์น้ำไว้ในบ่อ
อกเวณภินันท์เท่านั้น สัตว์มีชีวิตเหล่านี้นทุกประเภทต่างก็ถูกนำตัวมารวมกัน

ในกาลครั้งนั้น เมื่อสถานที่อันบริเวณ และตระเตรียมไว้สำหรับทำพิธี
ของพระเจ้าสัจจันทรินะ ใจจักไวพร้อมแล้วด้วยอุปกรณ์ทุกชนิด ทอจากนั้น
พระราชาทรงส่งพระเศียร ทรงเปลื้องพระภุษา แล้วเสด็จขึ้นไปบนปราสาทอัน
งดงาม ทรงกระทำพิธีบูชาทวยเทพ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยดอกไม้และธูปหอม
ทรงประณมพระหัตถ์อันชลุไปทั่วทิศทั้ง 4 ทิศว่า "ฤๅซึ่งเหล่าผู้ส่งสงฆ์ มุขรฤ
ฤๅ 4 หมู่อภิษฤๅ 5 มุขรมหาฤๅ ตรี มหาวาณภาพสามารถเหาะเห็นไปใน
อากาศ ไม่ว่าจะทานจะอยู่ ณ ทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก หรือทิศเหนือก็
ความ ข้าพเจ้าขอเชิญท่านมาตั้งสถานที่ทำพิธีนี้"

ลำคัมน์นั้น ฤๅซึ่งหลายผู้บรรลุดาน 4 ผู้มีอภิษยาณ 5 ทรงมหิทธิฤทธิ์ ทรงมหานภาพ เมื่อสลับคำเสียดทานก็พากันเหาะเห็นควงฤๅธอำนาจไปสู่สถานที่ทำพิธีชุธิธินั้น

เมื่อพระราชาสุจินทริมะ หอคพระเนตรเห็นหมุ่ฤๅษีมาตั้งสุถานที่ทำพิธีชุธิธิ ฮ่องคักทรงคัพระหือ ทรงปคืออย่างถึง ทรงอภิวาทแหบเหาของฤๅษีแล้วครึสว่า

"ขอท่านผู้ศักดิ์สิทธิ์ ไปตรวจดูสุถานที่ทำพิธีชุธิธิว่าพร้อมบริบูรณ์แล้วหรือไม"

ในกาลลำคัมน์นั้น เมื่อหมุ่ฤๅษีได้ตรวจดูแล้ว ได้ทูลพระราชาสุจินทริมะว่า

"ข้าแค้นหาราช สุถานที่ชุธิธิพร้อมมูลทุกประการ ซาคไปแค่เพียงสิ่งเดียว เท่านั้น"

พระราชาครึสว่า "สิ่งที่ซาคไป คืออะไร"

หมุ่ฤๅษีทูลว่า "ซาแค้นคสมมุคิเทพ สิ่งที่ซาคคือกนินรี"

ลำคัมน์นั้น พระราชาสุจินทริมะ ครึสแค้นเลาทรานโพรวา "ท่านฤๅษีผู้ศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ บอกว่าสุถานที่ทำพิธีชุธิธิซาคกนินรี คังนั้นพวกเจาจงไปเพอการนี้ และจงเพียร พยายามนำกนินรีมาเเเรา"

ทรานผู้ได้รับเลือกเป็นหัวหน้าหมุ่ทรานจำนวนหลายพัน เพราะความวิริยะ อุดสาหะ เพราะพละกำลัง และความกล้าหาญ ได้รับการสนับสนุนจากหมุ่ทรานทั้ง ปวงเหล่านั้นว่า "ท่านเป็นผู้มีความสามารถพอที่จะนำกนินรีมาได้"

ทรานผู้ได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนทราน และพระราชาสุจินทริมะ เมื่อฉวอญู และแลงอญูแล้ว ก็มุ่งหน้าเข้าสู่ป่าหิมวันค

ณ ป่าหิมวันค ทรานผู้นั้นมองเห็นอาศรมของฤๅษีหลังหนึ่ง ซึ่งร่มร่มและ บริบูรณ์ควอรากอไม ใบไม และผลไม เขาเดินเขาไปใกล้ฤๅษี เมื่อกระท่าอภิวาท แหบเหาของฤๅษีแล้วก็ยืนนิ่ง ฤๅษีกล่าวคอบรับเขาว่า "เจาจงเขามา เรายินคิ คอบรับเจา เจาจงนั่งบนแทนน"

ฤๅษี กล่าวคำคอบรับทรานโพรวาอย่างคิ และรับรองเขาควอผลไมและน้ำคาล อธรรมเนือมของฤๅษี เมื่อเขาบริโภคผลไม และคัมน้ำแล้ว ก็โค้นั่งลง ณ ที่นั้น ขณะที่นั่งอยู่ซาง ๆ ฤๅษี เขาโค้นเสียงเพลงโพรวาอย่างที่ไม่เคยโค้นมาก่อน

เขาดามฤๅษีว่า "ซาแค้นท่านผู้ศักดิ์สิทธิ์ เสียงเพลงที่โพรวาเช่นนี้ เป็นเสียง เพลงของใคร ของเทพกนิฮาหรือของนาคกนิฮา พระเจาซา"

ฤๅษีคอบว่า "นี่ไม่ใช่เสียงเพลงของเทพกนิฮา หรือนาคกนิฮา แต่เป็นเสียงเพลง ของพวกกนินรี"

เขาดามฤๅษีคอบว่า "ซาแค้นท่านผู้ศักดิ์สิทธิ์ ซาพเจาโค้นเสียงเพลงแค้นมองไม เห็นผู้รองเลอ พวกเขารองเพลงอยู่ไหน พระเจาซา"

ฤๅษีคอบว่า "เหนืออาศรมนี้ขึ้นไป มีสระบัวใหญ่สระหนึ่ง ซึ่งอบอวลควอกลิ่น หอมของบัวผัน บัวสาธ บัวหลวงและบัวขาว ตลอดฤๅศฤกาล จากภูเขาคาโลกาส

ธิดาของท้าวทรมะ ญวาทินทร นามว่า มโนหรา ผู้หลมหล่อมค้ำหมักินทร และกินนรี มากมาย จะมาสู่สระบัวนั้น เพื่อที่จะเล่นสนุกสนาน"

พรานผู้ฉลาดได้ไต่ถามฤษีคนนั้นด้วยกลอุบายว่า "ข้าแต่ท่านผู้ศักดิ์สิทธิ์ ข้าพเจ้า ไต่ถามมาว่า มนุษย์บางคนเล่นและอยู่กินฉันสามีภรรยาอยู่กับพวกกินนรีได้ พวกกินนรี ตกอยู่ในอำนาจของมนุษย์เหล่านั้นใครอย่างไร พระเจาชา"

ฤษีตอบว่า "พวกกินนรีเหล่านี้ จะถูกจับโดยที่ไม่สามารถจะหนีไปได้ด้วยมนตร์ สัตยวาจา"

ฤษีไม่ได้เอาใจใส่ในเรื่องรานั้นเพราะความสุภาพ และได้เล่าอย่างเปิดเผย เพราะไม่รู้อะไรในตัวของกินนรีของพรานนั้น

บัดนั้น พรานไพรเหมือนมีสักการลาฤษีคนนั้นแล้วได้ไปสู่สระบัวแห่งที่ธิดาของ ท้าวทรมะ ญวาทินทรกำลังเล่นน้ำอยู่

เหล่านางกินนรีกำลังเปลือกเปลีนในการขับร้อง และการเล่นเครื่องดนตรีในน้ำ ไม่คิดสังเกตเห็นพรานไพรผู้นั้น ณ ที่นั้น นางมโนหราเป็นผู้เฒ่าที่สุดในคานรูป โฉมและน้ำเสียง พรานไพรยืนอยู่ในระยะที่นางมโนหราจะไต่ขึ้นเสียงเขา และ เขายืนนางควมมนตร์สัตยวาจาว่า

"เจ้าเป็นธิดาผู้ทรงยศของท้าวทรมะญวาทินทร ค้ำหมักินทรสัตยวาจาฉันขอเจ้า จงหยุดนิ่ง จงเป็นผู้ถูกพันธนาการนะกินนรี"

เจ้าเป็นธิดาของท้าวทรมะ เจริญวิญชมาเพราะท้าวทรมะ ค้ำหมักินทรสัตยวาจาฉัน มโนหราคนดี ขอเจ้าจงอย่าก้าวออกไป"

ลำคัมนี้ มโนหราถูกพันธนาการค้ำหมักินทรสัตยวาจาของพรานไพร นางไม่สามารถจะหลบหนีไปได้ ส่วนกินนรีและกินนรีอื่น ๆ พวกนั้นหลบหนีไปจนหมดสิ้น

พรานไพรนำมโนหรามาสู่นครสิงหปุระ และให้นางอยู่ในสถานที่ทำพิธีชุธิธิดี ท้าวสุจันทริมะและมหาชน เมื่อใดที่ออกพระเบนครเห็นกินนรีก็บังเกิดความชื่นชม ยินดีเพราะพรานไพร ทรงประทานเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มมากมายเป็นรางวัล

มโนหรา ผู้ถูกพันธนาการค้ำหมักินทร ถูกนำตัวมาสู่นครสิงหปุระของท้าว สุจันทริมะ ซึ่งบัดนี้กลายเป็นนครพราหมณ์ไปเสียแล้ว และนางถูกกักขังไว้ในสถานที่ทำพิธีชุธิธิดี

เมื่อท้าวสุจันทริมะ ทรงกระเตรียมอุปกรณ์ในการทำพิธีชุธิธิดีครบถ้วนแล้ว ทรง ส่งทูตไปยังนครหัสตินาปุระของท้าวสุทนต์ (พร้อมด้วยพระค้ำรัสว่า) "ข้าพเจ้าจะ ห้ามหาพิธีชุธิธิดีด้วยสัตว์ทุกชนิด ขอพระองค์โปรดเสด็จมา โปรดเสด็จมา รวมอนุโมทนา ณ ที่นี้ด้วย"

ท้าวสุทนต์ ทรงส่งพระโอรสคือพระสุธนกุมารไปค้ำหมักินทรค้ำรัสว่า "ลูกจงไปแจ้ง นครสิงหปุระ ท้าวสุจันทริมะจะทรงกระทำพิธีชุธิธิดี ลูกจงไปรวมอนุโมทนาด้วย"

พระองค์"

เจ้าชายสุนทรภู่ เสด็จมาสู่นครสิงห์ประเช่นเดียวกับพระราชอำนาจ ภายหลังก่อพระองค์ ในบรรดาพระราชอำนาจเหล่านั้น เจ้าชายสุนทรภู่ ทรงเห็นที่สุดถวายพระรูปโฉม ถวายพระสัณฐาน ถวายพระเศวตภาพ และถวายราชบริหารหมู่แควดล้อม

เจ้าชายสุนทรภู่ ผู้ทรงแควดล้อมถวายพระราชหลายร้อยพระองค์ เสด็จไป ณ สถานที่ทำพิธีชยุมิตี ณ ที่นั้นพระองค์ทอดพระเนตรเห็นสัคว์มากมายหลายพันชนิด ทั้งสัคว์บกและสัคว์น้ำ และแมกนิษรีพระองค์ก็ทอดพระเนตรเห็น

ในขณะที่เจ้าชายสุนทรภู่ ทอดพระเนตรเห็นแมกนิษรี พระองค์ก็ทรงบังเกิดความรักอย่างสุดซึ้ง และแมกนิษรีก็บังเกิดความรักต่อเจ้าชายสุนทรภู่เช่นเดียวกัน สมเด็จพระมหามหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ในพระสุทธวาท

ความรักอันเป็นที่สุดของสิ่งทั้งปวง ย่อมเกิดขึ้นด้วยเหตุแห่งสัคว์หรือด้วยการเกื้อกูลกันในปัจจุบัน เพียงดังคอกอบล้อมเกิดขึ้นในน้ำฉันทินัน

เพียงแต่ใจเห็นกัน คนทั้งสองก็บังเกิดความรักต่อกันและกันอย่างนี้ เจ้าชายสุนทรภู่คร่ำครวญว่า

ทำไมสัคว์จำนวนมากนับพัน ๆ ตัว เช่นนี้ จึงถูกกักขังอยู่ในโรงอชยุมิตี พระเจ้า

พระราชคร่ำครวญว่า "เราจะทำพิธีชยุมิตีด้วยสัคว์เหล่านี้ และถวายของจำนวนมากทั้งที่เป็นของขบเคี้ยว และของบริโภค" เจ้าชายคร่ำครวญว่า

"อะไรคือผลของพิธีชยุมิตีนี้ อะไรคือการเพิ่มคุณความดีของพิธีชยุมิตีนี้ เมื่อพระองค์ทรงฆ่าสัคว์จำนวนมากเช่นนั้นแล้ว คุณของพิธีชยุมิตีจะก่อให้เกิดผลประการใดพระเจ้า"

พระราชคร่ำครวญว่า "มฤคชาติทั้งหลายที่ถูกฆ่าในพิธีชยุมิตีจะได้อัปสัคว์ สวรรค์ทุกตัว และเราก็จะได้อัปสัคว์ สวรรค์เท่ากับจำนวนมฤคชาติที่ถูกฆ่าในพิธีชยุมิตี"

เจ้าชายคร่ำครวญว่า "ข้าแต่มหाराช นีมีไม่มีเจตนาหรือ เพราะว่ามีสิ่งเหล่านั้นที่เป็นบรมธรรม ปาณาติบาตเป็นอธรรม การละเว้นจากปาณาติบาตเป็นธรรม อทินนาทานเป็นอธรรม การละเว้นจากอทินนาทานเป็นธรรม กาเมสุมิฉฉาจารเป็นอธรรม การละเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจารเป็นธรรม"

"สุราเมรยมัชชชานเป็นอธรรม การละเว้นจากสุราเมรยมัชชชานเป็นธรรม มุสาวาทเป็นอธรรม การละเว้นจากมุสาวาทเป็นธรรม ปิสุณวาจาเป็นอธรรม การละเว้นจากปิสุณวาจาเป็นธรรม สัมภินนประลาปเป็นอธรรม การละเว้นจากสัมภินนประลาปเป็นธรรม อวิชชาเป็นอธรรม การละเว้นจากอวิชชาเป็น

ว่า ลุกมิไค้บริหารราชกิจกันเป็นหน้าที่ต่างที่ลูกเคยกระทำมาแต่ก่อน ลุก
หลงใหล และใช้เวลาอยู่แต่กับกนิกรมโนหรา ลุกเอ๋ย จงทิ้งกนิกรมโนเสียดีก
จงปล่อยไ้หนีห่างจากไป"

เจ้าชายทรงคิดอยู่ในซ้า คือ ความต้องการในตัวนางมโนหรา ทรงมีใ้หนีห่าง
จากไป แม่พระราชบิดาจะทรงมีรับสั่งครั้งแล้วครั้งเล่าว่า "ลูกเอ๋ย จงทิ้ง
กนิกรมโนเสียดีก แล้วพอจะนำราชกัญญาอื่น ๆ มากหลายที่ลูกพูดถึงมาให้แทนที่"

แม่พระราชบิดาจะทรงมีรับสั่งซ้ำแล้วซ้ำอีก เจ้าชายก็มิไ้ทิ้งนาง เหล่า
อำมาตย์จึงกราบทูลหาว่าสัหาซ้ำอีกว่า "ชาแถมหาราช เจ้าชายสุธนทรงหลงใหล
อยู่แต่กนิกรมโนหรา มีไ้ทรงบริหารราชกิจ พระองค์ทรงละเลเธาชกิจมาก-
มาย"

พระราชาทรงมีพระราชอาณัติ แก่อำมาตย์ทั้งหลายว่า "ท่านทั้งหลายจงคุมซัง
เจ้าชายไว้" เหล่าอำมาตย์จึงคุมซังเจ้าชายตามพระราชอาณัติ เพราะการ
คุมซังเจ้าชาย พระราชวังจึงสูญเสียดีกความเป็นศิริมงคล โชคกลางทั้งปวงก็
อันครุธาน

หาว่าสัหาทรงอนุญาตคัวยพระองค์เองให้มโนหรากลับไปนครนริศ อันเป็นนคร
ของพวกกนิกร คัวยพระราชกระแสว่า "มโนหรา เจ้าจงไป เรารอนุญาตให้เจ้า
กลับไปสู่ป่าที่สุขสงบรมเย็น ไปอยู่ไกลมารคาบิดาเจ้า"

และแล้ว มโนหรา ผู้แต่งกายคัวยเครื่องประดับพร้อมสรรพก็เดินทางออกจาก
ปราสาท ในขณะที่นางเดินทางจากไป เหล่านางในของเจ้าชายสุธนจำนวน
หลายพันคนใครรำไ้ เพราะความเศร้าโศกถึงมโนหรา ไม่มีที่ว่างในชนบทของ
นครหิศคินาปุระเลย ทุกคนมาฮันอออยู่ทางซ้ามือและซ้ามือของนาง ในขณะที่
หิมโนหราเดินทางออกจากหิศคินาปุระ

จากทางซ้ามือและทางซ้ามือ นางไ้รับพันอัญชลี ไ้รับการบูชาคัวยหวง
มาลาที่หอมฟุ้ง สตรีจำนวนนับพัน และมหาสนจำนวนมากติดตามไปส่งนาง บัคัน
เมื่อนางออกจากนครหิศคินาปุระแล้ว นางไ้ละทิ้งผู้ชมนและบายหนาเดินทางไป
ทางทิศเหนือ ๗ ที่ซึ่ง หิมวัต ราชบรรพตตั้งอยู่ นางไ้เดินเขาไปไกล และหัน
กลับมามองนครหิศคินาปุระและเจ้าชายสุธน

๗ บริเวณโลกไ้เคียงกับภูเขาคิมวัต บุครพราณ 2 คนไปล่าสัตว์อยู่ ๗ ริมฝั่งแม่น้ำ
ศคทรุ บุครพราณผู้หนึ่งนามว่า อุกปลกะ อีกผู้หนึ่งนามว่า มาลกะ

จากระยะทางไกล คนทั้งสองเห็นมโนหรากนิกรกำลังเดินทางมา ผู้แต่งกาย
คัวยเครื่องประดับพร้อมสรรพ อบรมว่าคัวยน้ำมันหอมกขางคั สวมหวงมาลาที่
ไม่เหี่ยวแห้ง และมีกลิ่นหอม ครั้งแล้วครั้งเล่าที่นางผู้เดินทางซ้นมาหันหน้ากลับ
ไปมองทางเบื้องหลัง คนทั้งสองจำไ้คัวานางคือกนิกร จึงกระพุ่มอัญชลี และ

ทรุดตัวลง ไต่ถามนางว่า

"ข้าแต่ นางผู้เจริญ ท่านเดินไปแล้วก็มองไปรอบ ๆ ท่านมองไปรอบ ๆ แล้วก็
เดินต่อไป ท่านมองไปรอบ ๆ ทำไม และท่านจะไป ณ ที่ใด"

มโนหรา ตอบว่า

"เรามีความปรารถนาสองประการ คือ (สวามี) และนครของพวกกนิษฐ เรา
มองหาเจ้าชายสุณู และเราปรารถนาที่จะไปสู่นครนิรตี"

บุครุทรานทั้งสองกล่าวว่า

"เจ้าชายสุณูทรงมีสาวสนมจากแคว้นกुरुและแคว้นปัญจาละ พระองค์ทรงภริมธ
รณอยู่กับบรรดานางเหล่านั้น และจะระลึกถึงท่านไมใด"

มโนหราตอบว่า

"เราจะทำให้เจ้าชายสุณูกลับมาหาเราด้วยการฆ่าเลือดมองและคำขอรอขิม
แม่พระองค์จะทรงสูงใหญ่เท่ากับช้าง เราก็จะทำให้พระองค์อยู่ในอำนาจของเรา
ใด"

นางให้แหวนในมือซึ่งมีมูลค่านับแสน และหวางมาลาดอกทาดีสะแกบุครุทรานทั้ง
สองนั้น และกล่าวว่า "ถ้าหากเจ้าชายสุณูติดตามเรามา และถามหาเรา ท่าน
จงให้ของทรงระลึก และถวายอภิวัตินนามของเรา และท่านจงพูดว่า "พระองค์
ไปรุดเสด็จไปจากที่นี่ เพราะพระองค์จะเสด็จไปโดยยากยิ่ง เกินกำลังของ
มนุษย์ สะดาศชีวิตของเรานั้นจะคงแยกออกจากมนุษย์"

มโนหรา เมื่อสั่งบุครุทรานอย่างนั้นแล้ว นางโคขามแม่น้ำศทรโคตที่ฟ้าเห่า
มิใดสัสมีส่น้ำเลข

เมื่อหาวสุหาทรุทรานว่า มโนหราจากไปแล้ว ต่อจากนั้น เจ้าชายสุณูทรง
ไครรับการนำตัวเขาไปเฝ้า ทรงไครรับการสวมกอดจากพระราชบิดาพระมารดา
ทั้งสองพระองค์ตรัสว่า "ลูกเอ๋ย ลูกจงลิมกนิษฐเสียเถิด ลูกมีสาวสนมกำนัลใน
จำนวนมาก พ่อแม่จะนำหญิงอื่น ๆ นับจำนวนพันมาหาลูกอีก ลูกจงบันเทิงสุขกับ
บาทบริจาริกาเหล่านั้น ลูกเป็นมนุษย์ กนิษฐจะมีประโยชน์อะไรกับลูก"

พระราชบิดาทรงปลอบโยนเจ้าชาย และทรงมีพระบัญชาแก่อำมาตย์ทั้งหลายว่า
"ท่านทั้งหลายจงประคองประคาวังของเจ้าชาย" และทรงแนะนำสาวสนมกำนัลใน
ว่า "พวกเจ้าจงทำให้เจ้าชายไครรับความสุขสมอย่างยิ่ง เพื่อว่าเจ้าชายจะไครไม่
นึกถึงมโนหรา

เพียงด้วยพระบัญชาของพระราชบิดา วังของเจ้าชายก็ไครรับการประคองประคอง
อย่างมากมายเพียงคังทิพวิมาน มีการจิวางโถแบ่งหอม เมล็ดข้าวบาเลศ และ
สิ่งอื่น ๆ ที่ถือกันว่าเป็นมงคลของชาวโลก ที่ศาลาพระทวาร 7 แห่ง

พราหมณ์จำนวนพันอินประจําอยู่ที่พระทวารของเจ้าชาย และฝูงชนอื่น ๆ ก็คอย
บริบาลเจ้าชาย เมื่อพระราชบิดาทรงปลอบโยนเจ้าชายแล้ว พระองค์ก็มีไคร

สนพระทัยอีก ครั้นว่า "ลูกจงกลับไปห้องของลูก จงบูชาดวงสว่าง จงทำพิธี สนาบ จงชะโลมทาของหอม จงสวมพวงมาลัยเป็นอาภรณ์ จงหาความบันเทิง สุข ความรื่นรมย์ จงไปเที่ยวหาความเพลิดเพลิน และจงบริหารราชกิจทั้งหลาย" เมื่อพระราชบิดาทรงแนะนำอย่างนั้นแล้ว เจ้าชายสุชนุกัทรังถูกละทิ้งไว้ตามลำพัง

ต่อจากนั้น เจ้าชายสุชนุทรงเสด็จออกจากพระราชวัง พร้อมด้วยมหาดเล็กผู้จงรักภักดีคนหนึ่ง คือวสันตกะ เจ้าชายทรงเสด็จออกจากนครหัตตินาปุระตรงไปยังภูเขานิวัตราชบรรพต เพื่อติดตามหามโนหร่า

เจ้าชายมิไค้ทรงนึกถึงพระนครอันมั่งคั่งจำนวนหกหมื่นพระนคร นิคมและชนบททั้งหลายอันกว้างใหญ่ไพศาลของพระราชบิดา และเหล่าสนมกำนัลในเลข พระองค์ทรงโศกเศร้าและคิดถึงแคว้นโนหร่ากนิมนรี

เมื่อเจ้าชายทอดพระเนตรเห็นพระราชำทรงปริเทวนาการ พระองค์จึงทรงสละราชสมบัติทิ้งปวง เสด็จออกเดินทาง ทรงสวมเสื้อผาสกปรกและเปื้อนฝุ่น พระองค์เสด็จพร้อมมหาดเล็กผู้หนึ่ง ผู้จงรักภักดีและเป็นไท้ไปรคปราน บายพระพักตร์ตรงไปยังภูเขานิวัตราชบรรพต

เจ้าชายสุชนุเสด็จไปไม่นาน ก็ถึงเนินเขานิวัตอันร่มรื่น ณ ที่นั้น พระองค์ทอดพระเนตรพราหมณ์สองคนคือ อุปปลกะ และมาลกะ และทรงทอดพระเนตรเห็นแม่น้ำศตทรุ ซึ่งบริสุทธิ์ สะอาด ปราศจากมลทินตลอดกาลดั่งแก้วมณี.....

.....
แม่น้ำศตทรุคงงาม มีน้ำเย็นยิ่ง ไหลซ่า ๆ สดชื่นและสูงส่ง มีน้ไหลกระทบฝั่งที่เขียวชะอุ่ม และมีน้ำสามารถบรรทุกองทัพอั๊กเขานิวัตได้

เจ้าชายสุชนุครึว่า "ดูก่อนพราหมณ์ทั้งสอง ท่านเห็นหญิงสาวผู้หนึ่งผู้ชะโลมทาของหอมมากมาย และสวมพวงมาลัยที่มีกลิ่นหอมและไม่เห็นแหวนมาหรือไม้"

บุครพราหมณ์ทั้งสองทูลตอบว่า "หญิงที่พระองค์ครึถามถึงไปจากที่นี่นานแล้ว นางโคซามแม่น้ำ และปานนางคงไปตั้งภูเขานิวัตแล้ว"

นางโคสิ้งว่า "ดูก่อนพราหมณ์ หากมีคนที่ส่งข่าวติดตามเรามา ท่านจงให้ของที่ระลึกนี้" "ท่านจงให้แหวนของเรา และพวงมาลาดอกคาลิสะที่มีกลิ่นหอม ดูก่อนพราหมณ์ทั้งสอง เขาเป็นภรรคา เป็นเจ้าและเป็นนายของเรา"

"ดูก่อนพราหมณ์ไพร่ ท่านจงดวาทอภิวาทสวามีในนามของเรา จงกราบหลพระองค์ควา "ไปรคเสด็จกลับนครหัตตินาปุระเถิด การพลัดพรากจากกันนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สมควรใดกำหนดไว้แล้ว"

เจ้าชายทรงปิคราโมทอ ทรงรับพวงมาลา และทรงสวมแหวนนั้น ครึว่า "เราจะไปพบกับความตาย หรือไม่ก็พบกับการโคอูรวมกับมโนหร่า"

ผู้มหาดุर्मันนั้นเป็นผู้มีบุญบารมี จึงไต่มาถึงอาศรมนี้ เพราะว่าพื้นมีไข่ที่ ๆ จะมา
ถึงโคงาย ๆ "

ฤๅษีทูลถวายการต้อนรับเจ้าชายว่า "อาคมาอินท์ต้อนรับเจ้าชาย ขอพระองค์
โปรดประทับนั่ง นี้อือแทนที่นั่ง" เจ้าชายประทับนั่งพร้อมควงบริวาร ฤๅษีจัด
วางผลไม้ ซึ่งมีรสหวานเหมือนน้ำผึ้งกษุหระ และน้ำคั้นดวายุ เมื่อเจ้าชายเสวย
ผลไม้และทรงคั้นน้ำแล้ว ค่อยจากนั้น ฤๅษีทูลถามพระองค์ว่า

"ทวยพระประสงค์เช่นไร เจ้าชายผู้ทรงสมบูรณ์พร้อมสุขจึงเสด็จมา ณ ที่นี้"
เจ้าชายครุสตอบว่า "ข้าแต่ท่านผู้ศักดิ์สิทธิ์ ท่านเห็นหญิงงามผู้หนึ่งผ่านมาหรือไม่"
ฤๅษีทูลตอบว่า "เห็นพระเจ้าชา นางมาพักที่อาศรมนี้ และเมื่ออภิวัตแหบเห่า
ของอาคมาแล้ว นางโคเคนไปตามเนินเขาศักดิ์สิทธิ์"

"ทวยเหคนั้น ขอเจ้าชายเสด็จไปจากอาศรมนี้เถิด การเสด็จมา ณ สถานที่
เช่นนี้เป็นความอวกลำบากสำหรับเจ้าชาย จะมีประโยชน์อะไรควงการเสด็จไป
ไกลยิ่งกว่านี้อีก ซึ่งที่นั่นมีไข้สถานที่สำหรับมนุษย์ คงนั้นขอพระองค์โปรดเสด็จ
กลับไปเถิด" เจ้าชายครุสว่า "ข้าแต่ท่านผู้ศักดิ์สิทธิ์ ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะ
กลับไปได้ มโนหร่าไปในวิถีทางใด ข้าพเจ้าก็จะไปในวิถีทางเดีวกับกับนาง"

ฤๅษีทูลว่า "วิถีทางของพวกกิงนรี ต่างจากวิถีทางของพวกมนุษย์ แม้เหล่า
ปักษินชาติก็ไม่สามารถเขาไปสู่วิถีทางของพวกกิงนรีได้ แลพวกมนุษย์จะเขา
ไปโดยอ่าไร แต่ทวยเหคนางประการ เหล่าปักษินชาติก็สามารถเขาไป ณ
ที่นั่นได้ ข้าแต่พระกุมาร ณ ที่ใด พวกกิงนรีหุร่าเรีง ไปเพื่อเสวยสุขในสรัก
ณ ที่นร่อเห่าของพวกมนุษย์ไม่สามารถจะไปถึงได้ ทวยเหคนั้น ขอพระองค์
เสด็จไปจากอาศรมนี้เสียเถิด"

"พระราษีบิดาขอพระองค์เป็นเจ้าแห่งนครจำวนหกหมื่นนคร คงนั้นแน่นอน
ที่เดีวที่เจ้าชายทรงใคร่รับความสนุกสนานและความรื่นรมย์ควงสิ่งที่ใดความขัน-
เหิงสุขชั้นเลิศ พระองค์จะไม่สามารถเสด็จไปสู่ที่ ๆ ไม่ควรไปนั้น" เจ้าชาย
ครุสว่า "ข้าแต่ท่านผู้ศักดิ์สิทธิ์ ความค้อหรือการโคทบนาง (คือจุดหมายของ
ข้าพเจ้า)

ฤๅษีเป็นผู้ทรงคุณความดีและเป็นผู้มีความเมตตากรุณาอ่าอย่างยิ่ง คิดว่า "เมื่อ
เจ้าชายเสด็จไปสู่ที่ ๆ ไม่ควรไป ความพินาศแห่งสรีระขอพระองค์ก็บังเกิด
ขึ้น" จึงกราบทูลว่า "ข้าแต่เจ้าชาย ในคินนี้ ขอพระองค์โปรดประทับแรมที่
อาศรมจนกว่าผู้งวามรจะมาพัก ณ ที่นี้"

"จำผู้งวามรเป็นผู้งรักภักดีคืออาคมา เขาจะมอภิวัตแหบเห่าของ
อาคมาเสมอ ๆ และจะนำผลไม้ที่มีรสหวานเช่นเดีวกับกับน้ำผึ้งกษุหระมาให้
อาคมาจะชอรองวามรินทรคินนั้นและเขาจะนำพระองค์ไปสู่เมืองของพวกกิงนรีซึ่ง
มีที่อ่าวนิรคิของห่าวหุระ ราช่าแห่งกิงนรี"

คืนนั้น เจ้าชายประทับแรมในอาศรมตามคำของฤๅษี และในยามรุ่งอรุณทรงสดับเสียงราชสีห์หึ่งกระโจน จึงถามฤๅษีหนุ่มว่า "เสียงที่หึ่งกระโจนนี้คือเสียงของอะไร"

ฤๅษีหนุ่มทุกคนตอบว่า "นั่นคือเสียงหึ่งกระโจนของพญาวานร ในเวลาเช่นนี้เขาจะเอาผลไม้ที่มีรสหวานเช่นเดียวกับน้ำผึ้งกษุระมา เขาจะกระโจนข้ามจากคนไม่คนหนึ่งไปสู่คนไม่อีกคนหนึ่ง มาถวายอภิวัตแหบเทาครุของพวกเรา"

ในทันทีทันใดนั้น เจ้าชายทรงลุกขึ้นด้วยความอากรู้อากเห็น และทรงสังเกตเห็นทิศทางที่เป็นที่มาของเสียงกระโจนของพญาวานร และแลว่าพระองค์ทอดพระเนตรเห็นพญาวานรมาคอยการกระโจนข้ามจากคนไม่คนหนึ่งมาสู่คนไม่อีกคนหนึ่ง เมื่อพญาวานรมาถึงอาศรม ก็ไถวางผลไม้ที่มีรสหวานเช่นเดียวกับน้ำผึ้งกษุระลงข้างหน้าฤๅษี แล้วก็นั่งลง

ฤๅษี กล่าวว่า "คุณพญาวานร เจ้าจงช่วยทำกิจธุระให้เรา" พญาวานรตอบว่า "ข้าแต่ท่านผู้ศักดิ์สิทธิ์ ข้าพเจ้าจะช่วยทำ ขอท่านจงสั่งมาเถิด" ฤๅษีกล่าวว่า "เจ้าจงนำเจ้าชายหนุ่มพร้อมด้วยผู้ติดตามอีก 3 คน ไปยังเมืองกินนรที่ชื่อว่า นิริติของท้าวทรมะราชาแห่งกินนร" พญาวานรตอบว่า "ข้าแต่ท่านผู้ศักดิ์สิทธิ์ ข้าพเจ้าจะนำไป"

ต่อจากนั้น พญาวานรก็แบกเจ้าชายและผู้ติดตามอีก 3 คนไว้บนบ่าออกจากอาศรมไป โคข้ามคนไม่ คนไม่คนหนึ่งไปสู่คนไม่อีกคนหนึ่ง และโคข้ามออกเขาลูกหนึ่งไปสู่ยอดเขาลูกหนึ่ง ไมานานนักก็มาถึงเมืองของท้าวทรมะ พญากินนรซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาไกลาส

บนยอดเขาไกลาส เขามองเห็นเมืองชื่อ นิริติของท้าวทรมะ พญากินนร ซึ่งสร้างอย่างงดงามด้วยทองคำหึ่งเมือง ประดับประดาด้วยอุทยานนับจำนวนพัน ซึ่งมีสระบัวล้วนแล้วด้วยรัตนะมากมาย ตามชั้นบันไดประดับด้วยเม็ดพลอยไพฑูรย์ และรัตนะทุกชนิด รั้วที่ล้อมรอบประดับด้วยสัปรศรัตนะ และสัประังด้วย บัวสาย บัวหลวง บัวแดง และบัวขาวที่มีกลิ่นหอม ความชอบสระเชื่อมต่อกันด้วยรัตนะ มีเรือจ้างมาวิจิตรด้วยรัตนะนานาชนิดสีสว่างสดใสเหมือนวสันตฤดูลอยอยู่ และเรือแพชนิดอื่น ๆ อีกมากมายก็ลอยอยู่เช่นกัน

เมืองนิริติมีรั้วค้ำคนไม่นับพัน ๆ คันที่อยู่ด้วย ทอง ไข และผลนาฏาประเภทและงความสวย คนเต็งรัง คนจำปา คนมะลิซ้อน คนมะลิวัลย์ คนมะลิ คนชะบา-ซ้อนและคนคักเคา ทรงโนนและทรงนี้ พวกเขาเห็นกินนรหลายพันคนกำลังเล่นอยู่ บางก็เล่นคนครีโนน้ำ บางก็เล่นเครื่องคนครีอื่น ๆ และบางก็ร้องเพลงด้วยเสียงอันไพเราะรอบ ๆ คัวมโนหร่า

บัดนี้ พวกเขายืนอยู่ในป่าละเมาะนอกเมืองของพวกกินนร พวกเขาเห็นกินนรจำนวนมาก ซึ่งน่ารัก สวยงาม สวมเสื้อผ้า และประดับประดาอาภรณ์ทั้งงาม

ในมือถือหมอน้ำที่ทำด้วยทองคำ เดินมาเพื่อจะตักน้ำในสระ ณ ที่ซึ่งเจ้าสุธนประทับ
ยืนอยู่

เจ้าชายสุธนศรีสุทนต์ถามนางเหล่านั้นว่า "ในนครนี้ มีงานเฉลิมฉลองอะไรกันถึงได้
มีการบันเทิงเช่นนั้น" กิณรีเหล่านั้นตอบว่า "วันนี้ มีโคม้งานเฉลิมฉลองหรืองาน
รื่นเริงใด ๆ แต่ธิดาของท้าวทรมะ พญาภิณทร นามว่า มโนหรา ที่ถูกพวกมนุษย์
ลักพาตัวไปเป็นเวลาหลายปี โคกลับมา และในการกลับมาของนาง ท้าวทรมะ
พญาภิณทร และชาวเมืองทั้งปวงมีความยินดีปรีดา จึงจัดให้มีการบันเทิงเช่นนั้น"

เจ้าชายสุธนศรีสุทนต์ถามว่า "พวกท่านจะนำน้ำไปไหน" นางเหล่านั้นตอบว่า
"นางมโนหราจะตักน้ำในสระสนาม เพื่อว่ากลิ่นมนุษย์ในตัวนางจะไ้หมดไป"
เจ้าชายทรงวางพระธำมรงค์ลงในหม้อใบสุดท้ายเพื่อมิให้นางกิณรีเหล่านั้นเห็น

มโนหราชำระสระสนาม และขณะนั้นนางสระสนามอยู่ แหวนโคตกจากหมอน้ำ
หล่นลงบนตักของนาง เมื่อนางโคเห็นแหวน ก็จำโค นางครุ่นคิดว่า "เจ้าชาย
สุธนเสด็จมาหาเรา พระองค์ทรงเป็นราชบุตรผู้เป็นสุขุมลชาติ พระองค์มาใน
ที่ ๆ มาถึงโคอาจเช่นใดอย่างไร"

นางสวมเสื้อผ้าอย่างรีบเร่ง ร้องไห้สะอึกสะอื้น มุ่งหน้าไปหาพระบิดาพระ-
มารดา นางทรุดตัวลงแทบพระบาทกราบทูลว่า "เจ้าชายพระองค์โคในชมพูทวีป
เป็นภรรยาคงลูก เจ้าชายพระองค์นั้นโคเสด็จมาแล้ว พระนามของพระองค์คือ
สุธน ทรงเป็นราชบุตรเพียงพระองค์เดียวของท้าวสุพาห"

ท้าวทรมะ พญาภิณทรไม่ทรงเชื่อ ครัสว่า "ลูกเอ๋ย พวกมนุษย์ไม่สามารถมาที่นี้
โค" มโนหราทูลว่า "ข้าแต่เสด็จพ่อ ไม่ใช่เลข พระองค์เสด็จมาแล้วอย่างแน
นอน" ท้าวทรมะศรีสุทนต์ถามว่า "ลูกโคเห็นเอง หรือว่าโคได้ยินมาจากคนอื่น" นาง
ทูลตอบว่า "ลูกมิโคเห็นเองหรือว่าโคได้ยินมาจากคนอื่น แต่ในขณะที่ลูกชำระสระ
สนามอยู่ พระธำมรงค์ของเจ้าชายสุธนโคตกลงมาบนตักของลูก"

ท้าวทรมะ พญาภิณทร ครัสเรียกหาภิณทรพวกที่ทำหน้าที่ไปเฝ้าว่า ครัสถาม
ว่า "ในขณะที่พวกเจ้าไปเฝ้าว่า โคเห็นบุรุษคนหนึ่งที่ไหนหรือ" กิณรีเหล่านั้น
ทูลตอบว่า "ข้าแต่มหाराช ที่ชอบสระบัว พวกหม่อมฉันโคเห็นภิณทรหนุ่มผู้งดงาม
นารักผู้หนึ่ง พร้อมทอยผู้ติดตามอีก 3 คน"

ท้าวทรมะทรงรำหึงว่า "ฉันคงจะเป็นเจ้าชายของมโนหราแน่นอน พระองค์
ทรงสามารถเสด็จมาถึงที่นี้โคอย่างไร" ทรงครัสถามพระธิดาว่า "มโนหรา
พอจะให้สุธนราชกุมารเสด็จเข้ามาในพระราชวังนั้น"

นางทูลตอบว่า "ข้าแต่เสด็จพ่อ โปรดให้เจ้าชายเสด็จเข้ามาเถิด พระองค์
เสด็จมาถึงที่นี้เพราะความรักที่มีต่อลูก และเพราะสาเหตุจากลูกเป็นส่วนใหญ่
พระองค์จึงกลายเป็นผู้พระราชบิดาไมทรงโปรดปราน ทรงถูกของโทษ ทรง

ต้องทุกข์ทรมานด้วยพันนาการและคำวิจารณ์ลงโทษ พระองค์ทรงได้รับความนับคน
แต่อย่างไรก็ตาม พระองค์ไม่เคยห่อหุ้มลูกเลข คูมา เมื่อนางสุภาพ
พระราชบิดาทรงจับเจ้าชายสุชนกุมขังไว้ในคุก ลูกได้รับการปลดปล่อย และใน
ทันทีที่พระองค์ทรงเป็นอิสระนั่นเอง พระองค์ก็ไต่เสด็จติดตามลูกมา"

ท้าวทรมะ พญาภินทร ทรงมีบัญชาแก่เหล่าอำมาตย์ว่า "พวกเจ้าจงตกแต่งพระ
พระนครโดยพลัน จงทำสระบัวสุรกาให้เป็นเช่นเดียวกับพระราชวัง จงสร้าง
ประรำที่กว้างขวางใหญ่โต มีกองคูกลมโอบนาพรณ ขวบนพวงหรีดและซ่อมมาถึ
การค้ำค้ำวการไปรยปรายคอกไม้ที่เป็ยอกชุ่มและสดสะอาดประพรมน้ำหอมทุกชนิด"

"พวกเสนาบดีในพระนคร และแม่ทัพกรุงคืนีเสนาของเรา เมื่อก็อดักรงธวัช
และปลาดกแลว จงออกไปรับลูกเชอของเร"

เหล่าอำมาตย์ไต่จัดการทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นไปตามพระบัญชา และการต้อนรับ
ไต่กระทำขึ้นด้วยความเอิกเกริกมโหฬาร

ฝ่ายนางมโนหรา นางสาวเสื้อผ้าราคาแพง ประดับเครื่องประดับทุกชนิด
นางหอมล้อมคายนกนินรจำนวนมาก ออกไปต้อนรับพร้อมกัเครื่องดนตรีนับพันที่
บรรเลงอยู่ เมื่อนางเห็นเจ้าชายสุชน นางทรุดตัวเอาศีรษะแทบพระบาท เช็ก
พระบาทควยไยหนาและเสนหม

เจ้าชายสุชนเสด็จเข้าสู่นครของท้าวทรมะ พญาภินทรด้วยความยิ่งใหญ่และด้วย
ความเอิกเกริกอย่างมโหฬารเช่นนี้ ทรงได้รับการต้อนรับจากราชตระกูลและจาก
ท้าวทรมะ ทรงได้รับการสวมกอดและการประเลาประโลม ท้าวทรมะครัสกั
พระองค์ว่า "นครนี้ทำควยทองคำหังนุคร ประดับประคาควอูทยานพันแห่ง และ
งุงงามสุดที่จะพรรณานันเป็นของลูกแลว ลูกจงหาความสุข ความอภิมช และง
ทองเทื่อวไปในครนี้กับมโนหราธิดาของพ่อเด็ก"

บัดนี้เจ้าชายสุชนทรงประทับอยู่ในนครภินทรเป็นเวลาหลายปี ทรงมีความสุข
ความอภิมช และไต่เสด็จทองเทื่อวไปในอุทยานทุกหนแห่ง พระองค์ทรงรู้สึกว
ควรจะเสด็จกลับบ้านเมือง จึงครัสกัมโนหราวา "มโนหราเธอชอมรวาที่เป็นลูก
คนเด็ก เป็นที่รัก และเป็นทีใจเรใจของพระราชบิดาพระราชมารดา"

"เพราะความรักเธอ ฟัดังไต่สละทุกสิ่งทุกอย่างมาไต่ที่ไต่ไต่ชอนุญาตจาก
พระราชบิดาพระราชมารดาเลอ ฟัดังสละตนเองและไต่มาที่นี้ บัดนี้เป็นเวลาหลาย
ปีแลวที่ไต่ไต่มาอยู่ที่นี่ กังนั้น เธอจงไปทูลบอกพระบิดาพระมารดาของเธอว่า ฟัดัง
กลับหัดินาปุระ"

มโนหราราบทูลเรื่องนี้แก่พระบิดาพระมารดาของนาง ท้าวทรมะพญาภินทร
ครัสกัถามเจ้าชายสุชนวา "ลูกอนเจ้าชาย ลูกจะกลับไปหาพระราชบิดาพระรา-
มารดาหรือ" เจ้าชายครัสตอบวา "ซาแต่เสด็จพอ หากวาพระองค์ทรงไปรค

ลูกก็จะไป"

ท้าวทรุมะตรัสว่า "พ่อจะให้ลูกไป" พวกยักษ์ซึ่งมีชื่อว่า ยัมภกะ เป็นผู้อยู่ใน อาณัติของพวกกนิษฐ พระราชาทรงมีบัญชาแก่พวกยักษ์ยัมภกะว่า "พวกเจ้าจงพา ลูกเชษฐของเราพร้อมควอยบริวารและมโนหราไปสู่นครหัสตินาปุระ และจงนำ รัตนหัตถ์มาจำนวนมาไปถวาย"

พวกยักษ์แบกเจ้าชายสุชนุ พร้อมควอยบริวารและมโนหราในขณะที่ลับมือออกจาก นครของพวกกนิษฐ พาไปสู่นครหัสตินาปุระ พร้อมควอยรัตนหัตถ์มาจำนวนมา และไถวางทั้งหมดลง ณ พระราชอุทยาน ในยามรุ่งอรุณ เจ้าชายสุชนุทรงค้น บรกรรม ทรงสดับเสียงกลองและเสียงชาวเมืองในนครหัสตินาปุระ

พระองค์ทรงรำหึงกับพระองค์เองว่า "เราถูกนำตัวมาซึ่งนครหัสตินาปุระได้ อย่างไร" ทรงทอดพระเนตรเห็นพระราชอุทยาน เห็นวาทังหลายหัตถ์เตรียม ไว ซึ่งประดับประดาควอยรัตนหัตถ์ เห็นมโนหรา และบริวารหัตถ์สาม รวมทั้งรัตนหัตถ์ มากมาย เจ้าชายทรงปิติยินดีที่ไศสัจมาถึงพระนครของพระองค์เองตามที่ ประารถนา

ตั้งแต่เจ้าชายเสด็จออกจากนครหัสตินาปุระ ท้าวสุพานุทรงไปรุดให้ติดตามหา ควอยความมานะบาทบน้อย่างใหญ่หลวง เมื่อกาลเวลาล่วงเลยไป ท้าวเธอทรง ไมโคชาวคราวของเจ้าชาย จึงทรงคิดว่า "ลูกของเราคงจะตายในการติดตาม หามมโนหราเสียแล้ว"

ท้าวเธอจึงทรงไปรุดให้จับพระราชพิธีศพเจ้าชายสุชนุ ชาวเมืองทั้งปวงก็คิดว่า "เจ้าชายสุชนุโคสิ้นพระชนม์แล้ว"

ในกาลลำดับนั้น พวกที่เฝ้าพระราชอุทยานได้วิ่งไปที่พระหาวหลวงในพระราช อุทยานเพื่อจะสักธงปักากษณในพระราชอุทยาน เมื่อพวกเขามาถึงก็โคเห็น เจ้าชายสุชนุ มโนหรา บริวารหัตถ์ 3 วอที่ลวนแล้วควอยรัตนหัตถ์ และกองรัตนหัตถ์ กอง ใหญ่ จึงวิ่งกลับไปอีก และโคเขาไปในนครหัสตินาปุระ

มหาชนูดมาถึงความเป็นปรกติสุข พวกเขาตอบว่า "ทุกสิ่งเป็นปรกติสุขเพราะ เหตุว่าเจ้าชายสุชนุโคเสด็จกลับมาแล้ว" มหาชนูดังปิตินันท์ พวกเขาเฝ้า พระราชอุทยานโคมาถึงพระราชวัง และโคกราบทูลท้าวสุพานุว่า "ชาวแคว้นราช พระองค์จะทรงประสพโชคดี เจ้าชายสุชนุโคเสด็จกลับมาแล้ว"

พระราชาและพระราชวงศ์ทุกพระองค์ต่างทรงปิติยินดีเพียงเพราะการโครับฟัง ชาวณู และโคประหารรางวัลมากมายแก่คนเฝ้าพระราชอุทยานเหล่านั้น ท้าว- สุพานุพร้อมควอยเหล่าอำมาตยราชบริวาร พระอัครมเหสีมเหสีทรงเป็นพระมารดา ของเจ้าชายสุชนุ และสาวสนมกำนัลในทั้งปวงต่างพากันออกวิ่งไปสู่พระราชอุทยาน เพื่อจะเฝ้าเจ้าชายและมโนหรา

เจ้าชายสุธนเมื่อทอดพระเนตรเห็นพระราชมารดา พระราชบิดา ก็ทรงก้ม
พระเศียรลงแทบพระบาท มโนหราเมื่อได้เห็นพระสัสสุ และพระสัสสุระ ก็โศก
กัมพิระชะลงแทบพระบาทเช่นกัน เจ้าชายพร้อมด้วยท้าวสุพานุ พระราชบิดาเสด็จ
ขึ้นสู่ทางทรงซึ่งประทับประคองคางทองคำ ปกคลุมด้วยชายทอง เสด็จเข้าสู่นคร
หัตถีนาปุระถวายมหาราชานุกาภ ถวายมหาราชฤทธิ ถวายความเอิกเกริกและถวาย
ความสง่างามอย่างยิ่ง

ดังนั้น ขอมุขยี่ทั้งหลาย ผู้สละหึงความโง่เขลาจงไปอยู่ร่วมกับผู้เป็นที่รักทุกคน
เช่นเดียวกับในกาลสมัยนี้ที่เจ้าชายสุธนทรงไปอยู่ร่วมกับกนิษฐี

ข. เปรียบเทียบกนิษฐีชาคในมหาวีศกกับนิยายรักระหว่างปुरुวสีกับอุรวสีใน

ศตปถพราหมณะ

จากการได้ศึกษาเรื่องราวของกนิษฐีชาค ไม่ปรากฏว่ามีชาคบาลีเรื่อง
ใดที่มีเนื้อเรื่องตรงกันหรือคล้ายคลึงกันพอที่จะอ้างได้ว่าเป็นต้นเค้าของเรื่องกนิษฐีชาค
แม้ว่าในชาคบาลีจะมีเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงลักษณะนิสัยของกนิษฐีและกนิษฐีที่มีความ
ซื่อสัตย์มั่นคงในความรักเช่นเดียวกับนางมโนหราในกนิษฐีชาค เพียงเท่านั้น ไม่น่า
จะเป็นเหตุผลพอที่จะอ้างได้ว่ากนิษฐีชาคได้แนวคิดเกี่ยวกับความรักความซื่อสัตย์จาก
ตัวละครในชาคบาลีทั้งสองเรื่องนั้นมาผูกขึ้นเป็นเรื่อง เพราะหากเป็นเช่นนั้นแล้ว ก
็น่าจะมีร่องรอยของเค้าโครงเรื่องหรือแก่นของเรื่องปรากฏให้เห็นว่าคล้ายคลึงกันบ้าง
จึงอาจกล่าวได้ว่าเรื่องกนิษฐีชาคไม่น่าจะเป็นเรื่องที่ได้อ้างเค้าโครงเรื่องมาจากชาค-
บาลีเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่โดยเหตุที่เนื้อความในมหาวีศกแทบทั้งหมด ตลอดทั้งนิทาน
ชาคที่แทรกอยู่โดยตลอดนั้นส่วนใหญ่ได้เนื้อความหรือเค้าโครงจากเรื่องที่มีอยู่ก่อนแล้ว
มิได้ผูกเรื่องขึ้นมาใหม่ ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่าเรื่องกนิษฐีชาคนี้ได้เค้าโครงมา
จากนิทานหรือเรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และเมื่อได้ศึกษาเรื่องราวของนิยายรัก
ระหว่างปुरुวสีกับอุรวสีแล้วจะเห็นว่าลักษณะเค้าโครงเรื่องและลักษณะอื่น ๆ ของ
นิยายรักเรื่องนี้มีความคล้ายคลึงกับกนิษฐีชาคในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ลักษณะของเรื่อง เมื่อพิจารณาถึงกนิษฐีชาคจะเห็นได้ว่าเป็น
เรื่องการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับอมมนุษย์คือเจ้าชายสุธนซึ่งเป็นมนุษย์กับนางมโนหรา

ซึ่งเป็นอมมุขคือนางกสินรี ส่วนนิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอรุวสีกีก็เป็นลักษณะอย่างเดียวกันคือกล่าวถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับอมมุขคือระหว่างปुरुวัสผู้เป็นมนุษย์กับอรุวสีกีผู้เป็นนางอัปสร

2. เค้าโครงเรื่อง เค้าโครงเรื่องกสินรีหาคามีว่าเจ้าชายสุธนูได้นางมโนहरาเป็นสาธา และมีเหตุทำให้นางต้องกลับคืนบ้านเมืองเดิมของคน เจ้าชายสุธนูได้ติดตามไป ในที่สุดก็โคพบกันและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ส่วนเค้าโครงเรื่องนิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอรุวสีกีนั้นมิว่าปुरुวัสวิวาห์กับนางอัปสรอรุวสีกีโดยนางไคคังเงื่อนไซก่อนวิวาห์ไว้ 3 ข้อ ต่อมาเมื่อปुरुวัสละเมิดเงื่อนไซนางจึงจากไป ปुरुวัสได้ติดตามหานางจนพบ และสุดท้ายก็ได้อยู่ร่วมกัน จึงนับได้ว่าเค้าโครงเรื่องคล้ายคลึงกัน

3. ลักษณะที่คล้ายคลึงของตัวเอกในเรื่อง

ก) ความสัมพันธ์กับน้ำ เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องจะเห็นว่านางกสินรีมีอุปนิสัยชอบเล่นน้ำ ทั้งข้อความในตอนที่ถูกกล่าวกับพรานไพรว่า

เหนืออาศรมนั้นขึ้นไปมีสระบัวใหญ่สระหนึ่งซึ่งอบอวลด้วยกลิ่นหอมของบัวมัน บัวสาย บัวหลวง และบัวขาวตลอดทุกฤดูกาล จากภูเขากิลาสี ธิดาของท้าวหฤมะหนฎากสินรนามว่า มโนहरา ผอมลมคอหอยหมุกกสินรและกสินรีมาคมาจะมาสู่สระบัวนั้นเพื่อจะเล่นสนุกสนาน*

สำหรับนางอัปสรอรุวสีกีนั้น ความหมายของศัพท์มีความสัมพันธ์กับน้ำ คือคำว่า อปุสรสุ หรืออปุสรา เป็นนามเพศหญิง เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า อปุ ซึ่งแปลว่า น้ำ กับ สรสุ ซึ่งแปลว่าสิ่งที่ไหลไป อปุสรสุ หรืออปุสรา จึงแปลว่าผู้ที่เคลื่อนไปในน้ำหรือ

*imasya āsramasya uttare pārēve mahāpadminī tahiṃ
sarvārtukāni sarvakālikāni utpalakumudapadumapundarikasāngan-
dhikāni / tatra kailāsāto parvatāto drumasya kinnararājño
manoharā nāma dhītā bahūhi kinnarehi kinnarihi ca parivṛtā
etāṃ padminīṃ krīḍārthamāgacchati //

เคลื่อนไปท่ามกลางกลุ่มเมฆ แต่บางทีก็เรียกว่า นางฟ้า เพราะนางอัปสรอาศัยอยู่บน
ท้องฟ้า บางครั้งนางอัปสรก็ลงมาบนพื้นโลก นางเป็นภรรยาของคนธรรพ์ และ
สามารถแปลงกายได้ตามใจปรารถนา นางอัปสรเป็นผู้ที่ชอบเล่นน้ำ¹ และที่สำคัญ
ที่สุดก็คือนางอัปสรมีกำเนิดจากการกวนเกษียรสมุทร ดังนั้นนางจึงมีความสัมพันธ์กับน้ำ
มาตั้งแต่กำเนิด*

นอกจากนี้ในตอนหนึ่งของนิชากรก็เรื่องนี้ได้กล่าวถึงนางอรรวดีว่านางได้
แปลงร่างเป็นนกอาศิ์เล่นน้ำอยู่ในบึงขณะที่ปुरुวัสีไปพบนาง

ข) กัณนรีและอัปสรอรรวดีมีความสัมพันธ์กับคนธรรพ์

กัณนรีเป็นพวกเดียวกับคนธรรพ์ซึ่งเป็นนักดนตรีในสวรรค์² ส่วน
นางอัปสรเป็นภรรยาของคนธรรพ์³ และในนิชากรระหว่างปुरुวัสีกับอรรวดีนั้น คน-
ธรรพ์มีบทบาทก่อนนางและปुरुวัสีมาก กล่าวคือเป็นผู้ดำเนินการให้ทั้งสองต้องพลัดพราก
กัน และได้กลับมาพบกันอีกครั้งหนึ่ง

ในเทพนิชาอินเคียวโบราณระบุว่านางอัปสรรำยรำ ขณะที่คนธรรพ์ขับร้อง
ส่วนกัณนรี(หรือกัณนรี) เล่นดนตรี⁴

ที. โทมัส (P. Thomas) กล่าวว่าภูเขามेरูเป็นที่อยู่ของคนธรรพ์ กัณนรี

¹ Sir Monier Monier Williams, A Sanskrit English Dictionary, (Delhi: Oriental Publishers, 1899), p. 59.

* ในครั้งที่เหวคาและอสูรกวนน้ำอมฤตในเกษียรสมุทรนั้น ได้เกิดสิ่งมหั-
ศจรรย์หลายอย่าง หนึ่งในจำนวนนั้นคือนางอัปสร (Griffith 1872: 203)

² Monier Williams, A Sanskrit English Dictionary, p. 283.

³ Ibid., p. 59.

⁴ โสมทัต เทเวศร์, "กัณนรี กัณนรี," วารสารเมืองโบราณ 5
(ตุลาคม-พฤศจิกายน 2521): 6.

(กนินรี) และนักสิทธิ และกล่าวว่ากนินรี(กนิเนรี) เป็นญาติกับคนธรรพ์ และเป็นกราย
 ชาติที่จะแยกเขาทั้งสองออกจากกันได้¹

สรุปได้ว่าคนธรรพ์ กนินรี และอัปสรมีความสัมพันธ์กัน

ค) ข้อความบางตอนมีใจความคล้ายคลึงกัน ข้อความบางตอน
 ในนิทานทั้งสองเรื่องมีใจความคล้ายคลึงกัน เช่นตอนที่นางกนินรีกล่าวสั่งบุรุษพรานให้
 กราบหูลเจ้าชายสุธรมมีใจความคล้ายคลึงกับข้อความที่อุรวาสีกล่าวกับปุรุวัสส์ดังนี้

นางกนินรีสั่งว่า "พระองค์โปรดเสด็จไปจากที่นี่ เพราะพระองค์จะเสด็จไปถึงที่
 อยู่ของหม่อมฉันใดหากยิ่ง เกินกำลังของมนุษย์ ชะตาชีวิตของเรานั้นจะต้องแยก
 ออกจากมนุษย์"*

นางอัปสรอุรวาสีกกราบทูลปุรุวัสส์ว่า ". . . ปุรุวัสส์ ขอพระองค์โปรดเสด็จ
 กลับไปสู่ที่พำนักของพระองค์เถิด ข้าหม่อมฉันนั้นเป็นเสมือนสายลมที่ขาดแฉกร
 จับต้อง" (SBr.XI.5.1.7)

ง) ตัวละครซึ่งเป็นอมมนุษย์เป็นเพศหญิงทั้งคู่ ทั้งนางมโนหราและ
 นางอุรวาสีต่างก็เป็นอมมนุษย์ กล่าวคือเป็นกนินรีและเป็นนางอัปสร

จะเห็นได้ว่าเนื้อเรื่องกนินรีชาคคในมหาวิศุคกับนิยายรักระหว่างปุรุวัสส์กับ
 อุรวาสีในศตปถพราหมณะคล้ายคลึงกันทั้งลักษณะของเรื่องทั้งกล่าวถึงการอยู่ร่วมกันระหว่าง
 มนุษย์กับอมมนุษย์ คล้ายคลึงกันทั้งเค้าโครงเรื่องและแก่นเรื่องคือการติดตามนาง การ
 ผจญภัยของตัวละครที่เป็นมนุษย์คือเจ้าชายปุรุวัสส์และเจ้าชายสุธรม เพื่อให้ได้พบและอยู่
 ร่วมกับตัวละครฝ่ายที่เป็นอมมนุษย์ คือนางอัปสรอุรวาสีและนางกนินรีมโนหรา นอกจากนี้
 จะเห็นว่าลักษณะของฝ่ายหญิงและเหตุการณ์ทุกอย่างของเรื่องคล้ายคลึงกันคือมุ่งไปสู่การ
 ได้อยู่ร่วมกันในที่สุด แม้ในตอนสุดท้ายจะแตกต่างกันในข้อที่ว่าในศตปถพราหมณะ เจ้า-
 ชายปุรุวัสส์ได้เปลี่ยนสภาพเป็นคนธรรพ์ ส่วนในกนินรีชาคค นางมโนหราต้องมาที่ชีวิต

¹ เรื่องเคียวกัน

* ito evam nivartāhi durgamo paratareṇa manuṣyānām /
 niyato me manuṣyānām vinābhavaḥ //

อย่างมนุษย์ แต่ก็ตรงกันในเรื่องที่ว่า ตัวละครฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปลี่ยนสภาพเพื่อให้เหมือนกับอีกฝ่ายหนึ่ง และข้อสำคัญที่ข้อแตกต่างดังกล่าวมิได้ทำให้จุดจบของเรื่องที่ยับลงด้วยความสุขต้องผิดเพี้ยนกันไป ด้วยเหตุนี้จึงเป็นไปได้ที่ว่าเรื่องกนิษฐาคนนั้น คงจะได้เค้าโครงเรื่องจากนิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอรุวตีในศตปถพราหมณะ

อนึ่ง จากการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง พระสُون-นางมโนห์รา: การศึกษาเปรียบเทียบที่มาและความสัมพันธ์ระหว่างฉบับต่าง ๆ ของนาถวินัย ภูระหงษ์ ทำให้ได้ข้อสรุปว่า อาจถือเป็นข้อยุติได้ว่าต้นเรื่องของพระสُون-นางมโนห์รา ฉบับต่าง ๆ ที่มีแพร่หลายอยู่ในประเทศไทย น่าจะได้แก่กนิษฐาคในคัมภีร์มหาวัสสุ¹

ดังนั้นจึงน่าจะกล่าวได้ว่านิยายรักระหว่างปुरुวัสกับอรุวตีในคัมภีร์ศตปถพราหมณะเป็นต้นเรื่องให้กับกนิษฐาคในคัมภีร์มหาวัสสุ และกนิษฐาคในคัมภีร์มหาวัสสุเป็นต้นเรื่องให้กับพระสُون-นางมโนห์ราที่มีแพร่หลายอยู่ในประเทศไทยอีกค่อหนึ่ง

---

¹วินัย ภูระหงษ์, "พระสُون-นางมโนห์รา: การศึกษาเปรียบเทียบที่มาและความสัมพันธ์ระหว่างฉบับต่าง ๆ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 241.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย